

Percepcja postaw rodzicielskich a motywacja osiągnięć u kobiet studiujących

The perception of parental attitudes and achievement motivation of female students

ABSTRACT

They confirmed the integrity of hypotheses constructed at the work oneself. As it turned out retrospective evaluations of parents are correlating with the level of the motivation to achieve of students. The level of the motivation to achieve slightly is being diversified by the domicile which next in the significant way is diversifying links between the motivation to achieve and the perception of parental attitudes.

In order to answer put research questions hypotheses were formulated – H1: the motivation to achieve of students is correlating with their perception of parental attitudes. H2a: differences in the level of the motivation to achieve are appearing between students coming from the city and students coming from the village. H2b: Links between the motivation to achieve of students and their perception of parental attitudes are being diversified by the domicile.

They confirmed the integrity of hypotheses constructed at the work oneself. As it turned out retrospective evaluations of parents are correlating with the level of the motivation to achieve of students. The level of the motivation to achieve is not being diversified by the domicile but only in the significant way is diversifying links between the motivation to achieve and the perception of parental attitudes.

Keywords: *students, family, motivation to achieve, mother – father (parental) attitude*

STRESZCZENIE

Niniejsza praca stawia sobie za cel przede wszystkim poszerzenie dotychczasowego stanu wiedzy z zakresu motywacji osiągnięć – sprawdzenie, czy wiąże się ona z percepcją postaw rodzicielskich oraz czy jest różnicowana przez miejsce zamieszkania.

W celu udzielenia odpowiedzi na postawione pytania badawcze skonstruowano hipotezy – H1 (główna): Motywacja osiągnięć studentek ma związek z ich percepcją postaw rodzicielskich. H2: (dodatkowa): Miejsce zamieszkania studentek (miasto/wieś) jest czynnikiem różnicującym poziom motywacji osiągnięć oraz specyfikę związków między motywacją osiągnięć studentek a ich percepcją postaw rodzicielskich.

Zasadniczo większość postawionych w pracy hipotez została potwierdzona. Okazało się, że retrospektywne oceny rodziców mają związek z poziomem motywacji osiągnięć studentek. Poziom motywacji osiągnięć nie jest różnicowany przez miejsce zamieszkania, które natomiast w znaczący sposób różnicuje związki między motywacją osiągnięć a percepcją postaw rodzicielskich.

Słowa kluczowe: *student, rodzina, motywacja osiągnięć, postawa matki – ojca, rodzicielska*

Wprowadzenie

Przedmiotem podjętych badań – zaprezentowanych w niniejszym artykule była motywacja osiągnięć w kontekście percepcji postaw rodzicielskich przez kobiety studiujące. W związku z tym postawiono następujące pytania badawcze: „Czy motywacja osiągnięć wiąże się z percepcją postaw rodzicielskich?” oraz (dodatkowo) „Czy jest różnicowana przez miejsce zamieszkania kobiet studiujących?”.

W celu udzielenia odpowiedzi na postawione pytania badawcze skonstruowano hipotezy badawcze.

H1 (główna): Motywacja osiągnięć studentek ma związek z ich percepcją postaw rodzicielskich.

H2 (dodatkowa): Miejsce zamieszkania studentek (miasto/wieś) jest czynnikiem różnicującym poziom motywacji osiągnięć oraz specyfikę związków między motywacją osiągnięć studentek a ich percepcją postaw rodzicielskich.

Interakcje społeczne w rodzinie

Więź rodzinna jest bezspornym fundamentem interakcji społecznych. W związku z zależnością od przyjętych założeń teoretycznych i metodologicznych, niektórzy autorzy uwypuklają w niej elementy obiektywne i subiektywne. Obiektywna warstwa więzi zwykle wiąże się z jej konwencjonalnym charakterem i jest samodzielna w stosunku do woli człowieka. Wyraża się zachowaniami obserwowalnymi z zewnątrz, które płyną z dających się rzeczowo określić związków i wspólności. Subiektywną warstwę, powiązaną przeważnie z niekonwencjonalnym charakterem więzi, tworzą elementy zależne od woli i intencji członków rodziny. Ukazuje się to w zachowaniach żywiołowych o pokaźnym ładunku emocjonalnym, w świadomości łączności z innymi jednostkami lub kręgami oraz w odczuciu indywidualizmu w stosunku do nieznanych osób, spoza własnej zbiorowości.

Osobliwość więzi tkwi również u początków egzystencji grupy społecznej, jaką jest rodzina. Składa się ona z takiej liczby członków, jak: rodzice, dzieci i dziadkowie, którzy są sobie bardzo bliscy i współpracują ze sobą na różnych płaszczyznach. Pozwala to na stwierdzenie, że „w grupie rodzinnej działa cały kompleks sił przyciągających jej członków do siebie i wiążących ich nawzajem. Więź rodzinna jest wypadkową wewnętrznych i zewnętrznych sił istniejących w grupie rodzinnej i działających na jej członków. Siły te wynikają ze związku małżeńskiego, ze świadomości związków genetycznych, przeżyć emocjonalnych, stosunków zależności, współistnienia, postaw wobec uwarunkowań społecznych, kulturowych i gospodarczych, w których żyje dana rodzina, z czynników prawnych, religijnych i obyczajowych” (Dyczewski, 1994, s. 20; por. Kowalski, 1979). Kowalski kategorię taką rozumie jako „splot stosunków między członkami rodziny, oparty o pewne podstawy emocjonalne i racjonalne wynikające ze związku małżeńskiego i świadomości związków genetycznych oraz genealogicznych” (Kowalski, 1979, s. 239).

Rodzinne więzi, jak również interakcja społeczna są oparte na odrębnych fundamentach, tj. podstawie subiektywnej i obiektywnej. Postument subiektywny stanowi świadomość komunikacji z innymi osobami w rodzinie oraz poczucie przynależności do rodziny jako odrębnej spośród wielu grup społecznych. Przejawia się to w obszarze myśli, celów, odczuć, jak i w sferze reakcji wartości.

Fundament obiektywnych więzi rodzinnych oparty jest na pobudkach prawnych, kulturowych, religijnych, społecznych, ekonomicznych itp. i funkcjonują one na rzecz trwałości rodzinnych jako fundamentalnej komórki społecznej i każdy, kto wstąpił do życia rodzinnego, musi się z nimi liczyć (Dyczewski, 1994). Czynniki obiektywne i subiektywne w kreowaniu więzi mogą znajdować się w różnych proporcjach, lecz zawsze wzajemnie się warunkują, a w określonym życiu trudno jest je rozdzielić.

Prezentując rolę rodziny w wychowawczym formowaniu usposobienia dziecka i zależność efektów wychowawczych od bodźców tkwiących w rodzinie, część badaczy wysuwa na plan pierwszy te cechy życia rodzinnego, które można nazwać przywiązaniem emocjonalnym dziecka do matki i ojca. Wiąż ta powstaje w toku zaspokajania potrzeb dziecka i zależy od sposobu ich zaspokajania przez poszczególnych jej członków.

Pośród różnorodnych klasyfikacji potrzeb ludzkich można odznaczyć dwie ogólne kategorie potrzeb: biologiczne i psychiczne. Zaspokojenie potrzeb biologicznych implikuje rozwój biologiczny jednostki, a jednocześnie ułatwia powstawanie potrzeb wyższych. Uważa się, że istnieje pewna minimalna lista potrzeb u człowieka, które muszą być zaspokojone, aby mógł on w sposób właściwy funkcjonować; ich niezaspokojenie prowadzi do zaburzeń w zachowaniu jednostki. Psycholog amerykański Thomas wymienia na liście fundamentalnych potrzeb człowieka następujące: potrzebę bezpieczeństwa, akceptacji, uznania, przynależności i potrzebę nowych doświadczeń. Obuchowski (por. Iskra, 2010) mówi, że występują trzy jednostkowe potrzeby u człowieka: poznawalności, łączności uczuciowej i sensu życia. Spionek (1973) wyróżnia następujące podstawowe potrzeby psychiczne, które powinny być respektowane w środowisku rodzinnym: potrzeba gwarancji i poczucia spokoju, kolektywizmu i komunikacji z bliskimi osobami, miłości, akceptacji i pochwały. Fromm (1992) zauważa, że wszystkie charakterystyczne potrzeby ludzkie potrafią być nasycone przez uczucia społeczne, a w szczególności uczucie miłości.

Rodzinie jako podstawowemu środowisku życia dziecka przypada specjalna rola w zaspokajaniu jego potrzeb. Szczególne zadanie ma do spełnienia matka. Wynika to z faktu, iż dziecko rodzi się jako istota bezradna i całkowicie od niej zależna. Zaspokajając fizjologiczne potrzeby dziecka, a więc karmiąc je, dbając o jego higienę, matka daje mu „pierwsze dary ser-

ca”, swoją czułość, dobroć i miłość, z czego dziecko czerpie siłę do dalszego wzrostu, gdyż „(...) matka nie tylko rodzi, lecz także w dalszym ciągu daje mu życie” – stwierdza Fromm (1992, s. 34; por. Łukasiewicz, 2013).

Psychologowie, socjologowie i antropologowie zgodnie twierdzą, że dziecko uczy się miłości poprzez kojarzenie fizycznych cech matki, jej twarzy i ciepła, ze złagodzeniem wewnętrznych biologicznych napięć, wynikających głównie z głodu i pragnienia. Uczy się więc miłości poprzez odczuwanie przyjemności, która płynie z zaspokajania potrzeb. Podczas czynności pielęgnacyjnych, jakie wykonuje matka wokół dziecka, zachodzi między nimi stała wymiana doznań i wytwarzają się wzajemne formy komunikacji oraz rozumienia swych uczuć.

Rutter (1982) specyfikę wzajemnego przywiązania dziecka i matki opiera na pojęciu tropizmu jedynego i stwierdza, że doświadczane uczucie wzajemności między matką i dzieckiem stawia każde z nich przed koniecznością stymulacji drugiego; aby kształtowało się przywiązanie – potrzeba kolejnych zachowań uspołeczniających.

Wielu psychologów podkreśla fakt, że pierwsze lata życia dziecka są okresem krytycznym dla jego rozwoju psychicznego. Jeżeli w okresie wczesnego dzieciństwa nie zrodzą się niezbędne doznania natury sensoryczno-emocjonalnej, to w następstwie prowadzi to do zaburzeń rozwoju psychosomatycznego, a zwłaszcza rozwoju uczuciowo-społecznego.

Rola matki zaznacza się w tym, że dostarcza ona dziecku tych sensoryczno-emocjonalnych doświadczeń, dzięki czemu pierwotny motyw społeczny znajduje ujście w stosunku dziecka do matki. Kształtuje się więc między dzieckiem a matką. Z biegiem czasu pojawiają się nowe doświadczenia sensoryczno-emocjonalne przysparzające motywom społecznym nowych możliwości: nawiązania związków emocjonalnych z ojcem, rówieśnikami czy grupą społeczną. Tworzenie związków emocjonalnych z innymi osobami musi być oparte na istnieniu silnych więzi uczuciowych dziecka z najbliższymi osobami.

Dla ukazania następstw odseparowania małych dzieci od matki oraz wagi zmobilizowania określonego wysiłku w celu zapobieżenia izolacji dziecka od matki i tym samym uchronienia małych dzieci przed psychicznym zniszczeniem, fundamentalne znaczenie miały prace J. Bowlbyego. Analizując skutki sieroctwa, stwierdził on, że dziecko, które nigdy nie nawiązało z nikim intymnej więzi emocjonalnej, staje się najczęściej jednostką, którą

cechuje oziębłość uczuciowa, dzieci zaś, które nauczyły się kochać „kogoś”, a potem zostały odrzucone, stają się często ambiwalentne uczuciowo i antysocjalne. Podobne zjawisko opisuje A. Szyborska w swym studium sieroctwa społecznego (por. Łukasiewicz, 2013). Dlatego uważa się, że dla zdrowia psychicznego jednostki najistotniejszą rzeczą jest, by jako dziecko miała ona warunki do nawiązania ścisłej, trwałej, gorącej więzi uczuciowej ze swoją matką, więzi, która dla obojga stanowić będzie źródło obopólnego zadowolenia i satysfakcji.

W miarę jak dziecko rośnie, coraz większy udział w zapewnieniu mu poczucia miłości i bezpieczeństwa ma osoba ojca. Wpływ ojca na rozwój dziecka dokonuje się dwoma drogami. Pierwsza z nich to droga pośrednia, przez osobę matki. Zaspokojenie jej potrzeb przez męża, zadowolenie z życia małżeńskiego wpływają na jakość jej kontaktów z dzieckiem i stosowane sposoby oddziaływań wychowawczych. Druga droga wpływów ojca na dziecko prowadzi przez bezpośredni jego udział w codziennych zabiegach opiekuńczych oraz osobistych kontaktach z dzieckiem. Są one jakościowo inne niż kontakty z matką, są dla dziecka atrakcyjniejsze, gdyż często wiążą się z zabawą i realizacją wspólnych zainteresowań; a matki koncentrują się bardziej na opiece i dydaktyce.

Gdy ojciec wypełnia dobrze swą funkcję w rodzinie, to jego obecność w życiu dziecka daje mu oparcie i poczucie stabilności, czyni je bardziej szczęśliwym i bezpiecznym. Słaby związek emocjonalny z ojcem jest uznany za główną przyczynę nasilania się lęku u dzieci. Uświadomienie sobie tej prawidłowości jest bardzo istotne, gdyż niemal wszystkie postacie zaburzeń w zachowaniu się człowieka, bardziej lub mniej pośrednio, wypływają z lęku. Ogromne znaczenie więzi emocjonalnej dziecka z rodzicami wskazują wyniki badań poświęcone etiologii zaburzeń w zachowaniu się dzieci i młodzieży. Szczególnie te, w których badacze poszukują środowiskowych uwarunkowań zaburzeń rozwojowych. Badania nad młodocianymi pacjentami szpitala psychiatrycznego ukazują, że środowisko rodzinne, między innymi poprzez odrzucenie emocjonalne dziecka i głębokie konflikty między rodzicami, obok organicznych zmian mózgu odegrało istotną rolę w rozwoju zaburzeń u dzieci i młodzieży (J. Szafranek i in., 1977). Wyniki badań S. Gerstmana (1982) nad wpływem rodziców na zaburzenia emocjonalne dziecka pozwalają autorowi na stwierdzenie, że konflikty w rodzinie

wywołują u dzieci zaburzenia poczucia bezpieczeństwa oraz więzi emocjonalnej i pojawienie się typowych reakcji lękowych w trzecim stopniu. A. Bandura i R.H. Walters (por. Obuchowski, Puszczewicz, 1990) prowadzili badania nad czynnikami przyczyniającymi się do rozwoju agresywnego i antyspołecznego zachowania u chłopców i stwierdzili, że rodzice chłopców agresywnych, szczególnie ojcowie, okazywali swoim synom mało serdeczności w okresie dzieciństwa, jak i dojrzewania. Z badań porównawczych D. Wójcik, prowadzonych nad sytuacją rodzinną dzieci przestępczych i nieprzestępczych żyjących w tej samej rodzinie wynika, że wewnątrzrodzinne stosunki młodocianych przestępców charakteryzuje zerwanie więzi uczuciowej z rodzicami.

M. Tyszkowa (1980), analizując czynniki determinujące niepowodzenia szkolne dzieci, stwierdziła w 100-osobowej grupie repelentów 52 przypadki odrzucenia rodzicielskiego, i w analogicznej grupie osiągającej dobre wyniki w nauce 8 przypadków odrzucenia przez rodziców. „Związki dziecka z rodzicami sprawiają, że możliwa jest transmisja międzypokoleniowa w zakresie poczucia sensu życia i poczucia osamotnienia” (Rostowska, 1995, s. 67). Co znaczy, że rodzice przekazują dziecku jakość i wartość życia.

Inne prace wskazują, że czynnik taki jak więź podmiotowa między dzieckiem a którymś z rodziców może osłabić działanie innych niekorzystnych czynników. Rutter (por. Łukasiewicz, 2013), poszukując czynników chroniących dziecko przed wykolejeniem, uznał, że posiadanie przez nie stałego i trwałego związku z jednym z rodziców lub rodzicem zastępczym jest bardzo ważnym elementem w zapobieganiu powstawania u dziecka syndromu zaburzenia.

Omówione badania wskazują, że ukształtowanie się trwałej więzi uczuciowej dziecka z rodziną odgrywa ogromną rolę w rozwoju i wychowaniu dziecka, jest mechanizmem zabezpieczającym jednostkę w późniejszym wieku przed wykolejeniem lub wypaczeniem.

Znaczenie więzi rodzinnych dla osób dorosłych trudno jest przecenić. Szczególnie więzi osobowe mogą odegrać dużą rolę w stymulowaniu pozytywnych lub negatywnych przeżyć emocjonalnych płynących z równoczesnego bycia małżonkiem i rodzicem, a w konsekwencji w ocenie wartości tego związku.

Dzisiejsze związki małżeńskie powstające głównie z motywu miłości i dobrowolnego wyboru mają dużą szansę na to, aby stać się jednością przy zachowaniu swej odrębności. Tym samym partnerzy związku mają szansę na

przeżycie wartości i godności własnej i kogoś drugiego. Poszczególne osoby danego związku mogą czuć, że wysiłki innych są skierowane na nią, że jest się w centrum grupy rodzinnej (por. Kuwala i in., 2012). Daje to przeżycie wartości i godności osobistej, które czyni te osoby odpornymi na różnego rodzaju stresy, pośpiech, nadmiar informacji i zagrożeń, z jakimi spotyka się jednostka na każdym kroku (L. Dyczewski, 1994).

Źródłem wielu różnorodnych uczuć jest rodzicielstwo, które stanowi naturalny etap rozwoju małżeństwa. Bycie ojcem i matką umożliwia „(...) przeżycie wszystkich danych przez naturę wymiarów satysfakcji płynących z uczestnictwa we wspólnocie małżeńskiej” (Głaz i in., 1996, s. 83). Rodzicielstwo wspólnie doświadczane spaja związek małżeński i zbliża do siebie małżonków, staje się źródłem siły, poczucia nowego sensu życia, ostoją bezpieczeństwa i motorem podejmowania różnorodnych działań. Natomiast osłabienie więzi osobowych w rodzinie prowadzi do niezaspokojenia potrzeby poczucia bezpieczeństwa, co w efekcie prowadzi jednostkę do poczucia osamotnienia i izolacji. J. Kępiński, K. Horney (por. Popielski, 1994) widzą w więziach osobowych o dużym zabarwieniu emocjonalnym zabezpieczenie przed znerwicowaniem i chorobami psychicznymi.

Rezultaty wielu badań wskazują, iż brak związków społecznych u danej jednostki jest główną przyczyną problemów związanych z jej zdrowiem psychicznym, jak również ze stosunkiem do przyszłości i widzenia swoich perspektyw życiowych (J. Rostowski, 1989). Najczęstszym skutkiem braku związków społecznych, w tym związków z rodziną, jest poczucie osamotnienia, częste bądź powtarzające się lub intensywne na tyle, by sprawić, że jednostka staje się podatna na powstanie u niej zaburzeń emocjonalnych. U osób z poczuciem osamotnienia ulega obniżeniu lub ograniczeniu zdolność do akceptacji i efektywnego działania, jednostka taka doświadcza też znacznych trudności w funkcjonowaniu osobistym, społecznym i zawodowym. Najważniejsze okazują się związki interpersonalne w rodzinie, małżeństwie i więzi przyjacielskie (Kuwala i in., 2012).

Stopień, w jakim interakcje interpersonalne dokonujące się w rodzinie zabezpieczają członków rodziny przed osamotnieniem, jest uzależniony od takich czynników, jak natura tych związków i interakcji rodzinnych, w których uczestniczą ich członkowie, i jakości wzajemnych więzi emocjonalnych, a także od stadium rozwojowego cyklu życiowego danej jednostki.

Do ważnych elementów mających związek z poczuciem osamotnienia danej jednostki należy zaliczyć indywidualne właściwości danej jednostki, które jakby zmniejszają wartość i atrakcyjność społeczną osoby lub które redukują jej motywację do inicjowania różnorodnych kontaktów społecznych bądź mogą wpływać na wyzwalanie się takich form jej zachowania się w sytuacjach społecznych, że podejmowane przez nią interakcje interpersonalne mogą okazać się całkiem nieudane albo co najmniej nienagradzające w dostatecznym stopniu (Kuwala i in., 2012). Mogą one być efektem nieprawidłowego procesu socjalizacji, szczególnie w okresie dzieciństwa i młodości, który bądź nie dostarczył możliwości do zetknięcia się we wczesnym okresie rozwoju z różnorodnymi sytuacjami społecznymi, bądź nie przekazał wiedzy i nie wykształcił u danej osoby nawyków i umiejętności radzenia sobie w podstawowych dla danego kręgu społeczno-kulturowego sytuacjach społecznych (Oleś, 2008). Winę za brak uspołecznienia i wynikające z tego faktu osamotnienie mogące mieć charakter bardziej trwały ponoszą w znacznym stopniu rodzice.

Poczucie osamotnienia może pojawić się jako efekt nieudanych interakcji interpersonalnych, zwłaszcza z partnerami heteroseksualnymi. Problematyka ta dla młodych i dorosłych wchodzących w heteroseksualne związki interpersonalne jest bardzo ważna, gdyż dążąc do zaspokojenia oczekiwań współpartnera, sprawują nadmierną kontrolę nad swoim zachowaniem, stają się bardzo samokrytyczni, w efekcie czego czują się nieporadni, pozornie małowartościowi, jakby odrzuceni. Nie wytrzymując tej presji, mogą podjąć decyzje wycofania się ze związku interpersonalnego i w efekcie doświadczać nie tylko uczucia osamotnienia, ale i faktu samotności (Kuwala i in., 2012; Oleś, 2011).

Najbardziej intensywnie doznają uczucia osamotnienia jednostki w okresie młodości i wczesnym okresie dorosłości oraz w okresie starczym. Najmniej podatne na osamotnienia są osoby niezamężne, samotne, a wśród zamężnych osamotnienie najczęściej dotyczy osób ze statusem małżeństwa zdeintegrowanego lub rozpadającego się, również osoby bezrobotne bądź z niskimi zarobkami są bardziej podatne na poczucie osamotnienia, niż te, które mają atrakcyjną i dobrze płatną pracę (Kuwala i in., 2012).

Kobiety z reguły wykazują większą podatność na osamotnienie niż mężczyźni. Mężczyźni w sytuacjach osamotnienia częściej niż kobiety naduży-

wają różnych form zachowania seksualnego, a także lekarstw czy używek. U kobiet przeżywających osamotnienie przeważa zachowanie kompensacyjne – stroją się nadmiernie, nawet dziwacznie, jedzą i piją w sposób bardziej wyszukany, odwiedzają znajomych.

Poczucie osamotnienia może być efektem zmian w obrębie całej rodziny. Do najbardziej charakterystycznych zdarzeń w rodzinie należy zaliczyć rozwód, który wnosi najczęściej negatywne zmiany w strukturze i funkcjonowaniu rodziny, przyczyniając się do przeżywania poczucia osamotnienia u wszystkich jej członków. Utrata znaczącego partnera może być najbardziej traumatyzującym doświadczeniem, jakie życie może w ogóle ofiarować. Efektem częstych rozwodów jest tendencja do zakładania rodzin zrekonstruowanych, w których oprócz jednego rodzica biologicznego pojawia się osoba nowa, rodzic zastępczy, który może czasem u dziecka pogłębić poczucie osamotnienia (Ziemska, 2010).

Należy zaznaczyć, że poczucie osamotnienia zagraża nie tylko członkom rodzin rozwiedzionych, ale także bardziej lub mniej zdezintegrowanym, a nawet prawidłowo funkcjonującym, w których mogą wystąpić płaszczyzny dysfunkcji, stanowiące źródło osamotnienia dla kogoś z członków rodziny. Osamotnionym mniej lub bardziej może się czuć partner związku z powodu złej komunikacji, braku otwartości i czułości lub niewystarczającego inwestowania w ten związek (Kuwala i in., 2012). W sposób szczególny poczucie osamotnienia może występować u obydwu partnerów, gdy jest zbyt małe przywiązanie do partnera, czy raczej mało miłości, lub występuje długo trwająca rozłąka partnerów. Ważnym źródłem poczucia osamotnienia dla obydwu partnerów może być pojawienie się atrakcyjnej alternatywy, np. tzw. trójkąta (Rostowski, 1989).

W ostatnich latach coraz częściej przedmiotem badań jest wpływ poziomu samopoczucia członków rodziny na stan ich zdrowia psychicznego – na występowanie śmiertelności, samobójstw, zabójstw, nadużywania alkoholu. Wyniki badań wskazują, że zjawiska te wyraźnie nasilają się u partnerów rozwodzących się lub będących po rozwodzie (por. Oleś, 2011). Pomijając skrajne formy owych zaburzeń, wyraźnie o charakterze klinicznym i rzadziej występujące, okazuje się, że symptomem osiowym dla partnerów tej kategorii małżeństw jest intensywne poczucie osamotnienia, a także niski poziom poczucia sensu życia i podwyższony poziom niepokoju – lęku

oraz depresji. W miarę postępującego procesu dezintegracji małżeństwa oraz rodziny coraz częściej i wyraźniej zjawiska te nasilają się (Rostowski, Rostowska, 2005). Ewentualność ta dotyczy przede wszystkim tych jednostek, które napotykają na znaczne trudności w zaspokojeniu potrzeby miłości, ścisłej więzi emocjonalnej i przynależności, a z drugiej strony na zachowaniu autonomii osobistej i szansy samorealizacji.

Podstawy metodologiczne własnych badań empirycznych

Przedmiotem podjętych badań była motywacja osiągnięć w kontekście percepcji postaw rodzicielskich przez kobiety studiujące. W związku z tym postawiono następujące pytania badawcze: „Czy motywacja osiągnięć wiąże się z percepcją postaw rodzicielskich?” oraz „Czy jest różnicowana przez miejsce zamieszkania kobiet studiujących?”.

W celu udzielenia odpowiedzi na postawione pytania badawcze skonstruowano hipotezy badawcze.

H1 (główna): Motywacja osiągnięć studentek ma związek z ich percepcją postaw rodzicielskich.

H2 (dodatkowa): Miejsce zamieszkania studentek (miasto/wieś) jest czynnikiem różnicującym poziom motywacji osiągnięć oraz specyfikę związków między motywacją osiągnięć studentek a ich percepcją postaw rodzicielskich.

W niniejszej pracy wyodrębniono następujące zmienne:

- Zmienna zależna (jednocześnie współwystępująca w analizach korelacyjnych): motywacja osiągnięć

Zmienna ta ma charakter ilościowy. Jej wskaźnikiem są wyniki w poszczególnych skalach Inwentarza Motywacji Osiągnięć (LMI). Na potrzeby pracy przyjęto, że zmienna ta składa się z 17 komponentów:

Elastyczność – ten wymiar określa sposób, w jaki jednostka podejmuje działania w sytuacjach dla niej nowych oraz na ile jest gotowa do zmian.

Odwaga – negatywnym biegunem tego wymiaru jest lęk przed niepowodzeniem. Cecha ta odgrywa znaczącą rolę w wielu koncepcjach motywacji osiągnięć.

Preferowanie trudnych zadań – określa, jaki poziom ryzyka oraz wymagań wybiera jednostka.

Niezależność – jest związana z samodzielnością jednostki.

Wiara w sukces – ten wymiar jest związany z nadzieją na sukces i ogólną wiarą w siebie i swoje możliwości.

Dominacja – ten wymiar motywacji osiągnięć wiąże się z motywacją władzy.

Zapał do nauki – jest to ważny czynnik w motywacji do uczenia się.

Ukierunkowanie na cel – wyraża zorientowanie jednostki na wyznaczony sobie cel.

Wysiłek kompensacyjny – wymiar ten określa nakład sił, który wynika z chęci uniknięcia niepowodzenia i sprawienia zawodu innym.

Dbanie o prestiż – to stopień zorientowania jednostki na status.

Satysfakcja z osiągnięć – wymiar ten wyraża się w potrzebie doświadczania pozytywnych stanów emocjonalnych związanych z sukcesem.

Zaangażowanie – określa gotowość do podejmowania wysiłku oraz wielkość tego wysiłku.

Nastawienie na rywalizację – zorientowanie na rywalizację, które wzmacnia wysiłki jednostki.

Flow – wymiar ten określa skłonność do poświęcania się danym zadaniom, bez rozpraszania się.

Internalizacja – oznacza wewnętrzne umiejscowienie poczucia kontroli, poczucie sprawstwa i odpowiedzialności za swoje działania.

Wytrwałość – wymiar ten wyraża wytrzymałość i korzystanie z sił w celu pokonywania trudności i realizowania wyznaczonych zadań.

Samokontrola – jest związana z sumiennością, wyraża sposób, w jaki jednostka organizuje i realizuje zadania.

oraz wynik sumaryczny: ogólny poziom motywacji osiągnięć.

➤ Zmienna odnosząca się do związku korelacyjnego to percepcja postaw rodzicielskich

Jest to zmienna ilościowa, mierzona za pomocą Kwestionariusza Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców KPR-Roc oddzielnie dla postaw matek i postaw ojców. W pracy przyjęto pięcioskładnikową strukturę tej zmiennej:

Akceptacja/odrzućenie – postawa akceptacji wyraża się bezwarunkową akceptacją dziecka takim, jakie ono jest, przejawianiem wobec dziecka

postawy otwartości, wspomaganie i akceptacji, wyczuleniem na potrzeby i problemy dziecka, traktowaniem go z szacunkiem i godnością. Przeciwnym biegunem tej postawy jest odrzucenie, wyrażające się tym, że rodzic nie odczuwa satysfakcji i przyjemności z obcowania z dzieckiem, przejawia wobec niego dystans, chłód i obojętność, nie interesuje się jego sprawami i problemami, ograniczając się przede wszystkim do zapewnienia dziecku dobrych warunków materialnych.

Wymaganie – postawa ta przejawia się wymaganiami od dziecka bezwzględniego posłuszeństwa nawet w bardzo drobnych sprawach, nieznoszeniem krytyki i sprzeciwu. Rodzic narzuca dziecku nakazy oraz zakazy, a także stosuje wobec niego kary, oczekując od niego zbyt wiele, niż pozwalałyby na to jego możliwości rozwojowe. Akceptuje jedynie te pomysły i plany dziecka, które są zgodne z jego własnymi wyobrażeniami i oczekiwaniami.

Autonomia – postawa autonomii przejawia się tym, że rodzic szanuje potrzebę niezależności dziecka i traktuje je podmiotowo, zapewniając mu rozsądną swobodę przy jednoczesnej gotowości do udzielenia pomocy i wsparcia. Rodzic pozwala dziecku na posiadanie własnych, prywatnych spraw i sekretów, pozwala mu na podejmowanie własnych decyzji, nie narzuca swojego zdania, lecz skłania do refleksji, pomagając dziecku zobaczyć różne strony sytuacji oraz konsekwencje różnych zachowań.

Niekonsekwencja – postawa niekonsekwentna wyraża się tym, że stosunek rodzica do dziecka jest zależny od jego nastroju i samopoczucia. Rodzic przejawia niestałość opinii, uczuć, decyzji, zachowań, zasad moralnych w nakazach czy zakazach. Postawa rodzica jest dla dziecka niestabilna i niezrozumiała, niezapewniająca stałości, bezpieczeństwa i spokoju. W wyniku tego dziecko dystansuje się emocjonalnie od rodziców, izoluje, zachowuje swoje sprawy dla siebie, poszukując wsparcia poza domem.

Ochronianie – postawa ochraniająca przejawia się tym, że rodzic (uważając, że kieruje się miłością do dziecka) przesadnie ingeruje w sprawy dziecka, nadmiernie się o nie troszczy, próbuje we wszystkim dziecku doradzać. Nie dostrzega konieczności elastycznego podejścia do dziecka, wynikającego z jego zmian rozwojowych, wydaje mu się, że dziecko wymaga nieprzerwanej opieki, że nie będzie ono w stanie poradzić sobie bez jego wsparcia i pomocy.

- Zmienna niezależna to miejsce zamieszkania; to zmienna nominalna, dychotomiczna (wieś vs miasto).

Narzędzia badawcze

Inwentarz Motywacji Osiągnięć LMI

Jest to narzędzie opracowane przez zespół w składzie: Heinz Schuler, George C. Thomson, Andreas Frintrup. Jego polską adaptację opracowali Waldemar Klinkosz i Andrzej Sękowski. Inwentarz służy do pomiaru motywacji osiągnięć. Narzędzie to składa się ze 170 pozycji – po 10 itemów przypada na każdą ze skal. Rzetelność i trafność LMI są zadowalające.

Kwestionariusz Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców KPR-Roc

Autorem kwestionariusza jest Mieczysław Plopa. Narzędzie to umożliwia dokonanie retrospektywnej oceny postaw rodzicielskich – osobno postaw ojca i matki. Zawiera dwa arkusze – jeden służący do oceny postaw matki, drugi – do oceny postaw ojca. Każdy arkusz składa się z 50 stwierdzeń. Zadaniem badanego jest ustosunkowanie się do podanych teamów na pięciopunktowej skali. Własności psychometryczne narzędzia są zadowalające.

Charakterystyka osób badanych

W badaniu wzięło udział 101 kobiet – studentek lubelskich uczelni. Najwięcej badanych studiuje na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (41,58%); 30,69% studentek uczy się na Uniwersytecie im. Marii Curie-Skłodowskiej, a pozostałe 27,72% badanych to studentki Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji. Badane studentki pochodzą z miejscowości o różnej wielkości. Okazało się, że największa liczba badanych (42,57%) na stałe mieszka na wsi. Niemal co czwarta osoba (24,75%) na co dzień mieszka w mieście liczącym od 20 do 100 tys. mieszkańców. Miejscem stałego zamieszkania 21,78% badanych jest duże (liczące powyżej 100 tys. mieszkańców) miasto. 11 osób (10,89%) to mieszkańcy małych miasteczek (takich, które liczą nie więcej niż 20 tys. mieszkańców). Zdecydowana większość badanych studentek (80,20%) pochodzi z rodzin pełnych, w których

zyją oboje rodzice. 17,82% osób wychowało się w rodzinie niepełnej, czyli takiej, w której jedno z małżonków nie żyje lub opuściło rodzinę. 2 osoby (1,98%) pochodzą z rodzin zrekonstruowanych, w których jedno albo oboje małżonków tworzyło wcześniej inny związek.

Analiza wyników badań własnych

W celu sprawdzenia, jak rozkładały się wyniki ogólne w całej grupie badanych, obliczono odpowiednie statystyki opisowe. Uzyskane dane wskazują na to, że w zakresie ogólnego poziomu motywacji osiągnięć badani uzyskiwali średni wynik $M = 733,09$ przy odchyleniu standardowym $SD = 66,66$. Wyniki mieściły się w przedziale $\langle 595; 938 \rangle$. Przeprowadzony test normalności rozkładu Kołmogorowa-Smirnowa wykazał, że rozkład wyników tej zmiennej istotnie odbiega od rozkładu normalnego ($K-S_{(100)} = 0,114; p < 0,01$). Najwyższe wyniki badane uzyskiwały w zakresie satysfakcji z osiągnięć ($M = 50,26; SD = 7,79$), osiągnięcia stanu flow ($M = 46,02; SD = 7,47$), dbania o prestiż ($M = 45,65; SD = 7,25$), ukierunkowania na cel ($M = 44,40; SD = 6,34$), dominacji ($M = 44,22; SD = 7,47$) oraz wysiłku kompensacyjnego ($M = 44,12; SD = 7,34$). Najniższe wyniki osiągnęli oni pod względem odwagi ($M = 36,19; SD = 7,02$), zaangażowania ($M = 39,71; SD = 7,10$), nastawienia na rywalizację ($M = 41,12; SD = 6,46$), preferowania trudnych zadań ($M = 41,48; SD = 6,56$) oraz wytrwałości ($M = 41,63; SD = 6,46$). Wyniki przeciętne (na tle grupy) badani uzyskiwali w zakresie skal, takich jak wiara w sukces ($M = 43,93; SD = 8,04$), internalizacja ($M = 43,31; SD = 6,66$), elastyczność ($M = 42,96; SD = 6,84$), niezależność ($M = 42,86; SD = 5,86$), samokontrola ($M = 42,85; SD = 6,46$) oraz zapał do nauki ($M = 42,38; SD = 6,55$). Rozkłady wyników większości skal okazały się zbliżone do rozkładu normalnego z wyjątkiem skal: zaangażowanie ($K-S_{(100)} = 0,131; p < 0,001$), flow ($K-S_{(100)} = 0,091; p < 0,05$), wytrwałość ($K-S_{(100)} = 0,107; p < 0,01$) oraz samokontrola ($K-S_{(100)} = 0,123; p < 0,01$).

Postawy rodzicielskie

W zakresie postawy akceptacji/odrzućenia badane uzyskiwały wyższe wyniki w ocenie matek ($M = 38,67; SD = 8,01$) niż ojców ($M = 35,75; SD = 10,31$). Jako bardziej wymagających badane oceniają ojców ($M = 35,58; SD = 8,54$) w porównaniu do matek ($M = 34,62; SD = 7,14$). Jeżeli chodzi o wyniki w zakresie postawy autonomii, badane studentki wyższe nasilenie

tej postawy przypisują matkom ($M = 34,35$; $SD = 6,86$) niż ojcom ($M = 28,72$; $SD = 8,41$). W opinii badanych matki są nieco bardziej niekonsekwentne ($M = 28,40$; $SD = 7,58$) niż ojcowie ($M = 27,28$; $SD = 9,56$). Pod względem ochraniańca wyniki dla matek ($M = 25,39$; $SD = 7,92$) były bardzo zbliżone do wyników charakteryzujących postawy ojców ($M = 25,36$; $SD = 9,41$).

Przeprowadzone testy normalności rozkładu wykazały, że rozkłady wyników dla większości skal są zbliżone do rozkładu normalnego.

Od krzywej Gaussa odbiegały wyniki skal: akceptacja/odrzućenie matek ($K-S_{(100)} = 0,096$; $p < 0,05$), akceptacja/odrzućenie ojców ($K-S_{(100)} = 0,093$; $p < 0,05$), wymaganie matek ($K-S_{(100)} = 0,102$; $p < 0,05$) oraz niekonsekwencja matek ($K-S_{(100)} = 0,098$; $p < 0,05$).

Statystyczna weryfikacja hipotez

H1: Istnieją związki między motywacją osiągnąć a percepcją postaw rodzicielskich.

Aby sprawdzić słuszność tak postawionej hipotezy, przeprowadzono analizy korelacyjne z wykorzystaniem współczynnika r Pearsona. Okazało się, że pomiędzy motywacją osiągnąć a percepcją postaw rodzicielskich matek występują istotne zależności. Wysokim wynikiem w zakresie percepcji postawy akceptacji/odrzućenia matek odpowiadają niskie wyniki w zakresie zapędu do nauki ($r = -0,319$; $p < 0,01$) i zaangażowania ($r = -0,233$; $p < 0,05$). Postrzeganie matki jako wymagającej ma ujemny związek z zaangażowaniem ($r = -0,216$; $p < 0,05$). Wysokim wynikiem w zakresie percepcji postawy autonomii matki odpowiadają wysokie wyniki w zakresie ukierunkowania na cel ($r = 0,199$; $p < 0,05$). Percepcja matki jako niekonsekwentnej wiąże się dodatnio z zaangażowaniem ($r = 0,284$; $p < 0,01$). Postrzeganie matki jako ochraniającej wiąże się wprost proporcjonalnie z zapędem do nauki ($r = 0,250$; $p < 0,05$) i zaangażowaniem ($r = 0,241$; $p < 0,05$). Zmienna ta wiąże się ujemnie (odwrotnie proporcjonalnie) z internalizacją ($r = -0,208$; $p < 0,05$) oraz wytrwałością ($r = -0,206$; $p < 0,05$).

Analizując wyniki korelacji między motywacją osiągnąć a percepcją postaw rodzicielskich ojców, okazało się, że poziom motywacji osiągnąć w mniejszym stopniu związany jest z percepcją postaw rodzicielskich ojców niż matek, niemniej jednak zaobserwowano kilka istotnych związków. Percepcja ojców jako wymagających ma dodatni związek z osiągnięciem stanu

flow ($r = 0,220$; $p < 0,05$). Wysokim wynikiem w zakresie percepcji autonomii ojców odpowiadają wysokie wyniki badanych w zakresie elastyczności ($r = 0,211$; $p < 0,05$). Postrzeganie ojców jako niekonsekwentnych ma dodatni związek z dominacją ($r = 0,267$; $p < 0,01$) oraz nastawieniem na rywalizację ($r = 0,211$; $p < 0,05$).

H2: Miejsce zamieszkania studentek (miasto/wieś) jest czynnikiem różnicującym poziom motywacji osiągnięć (a) oraz specyfikę związków między motywacją osiągnięć studentek a ich percepcją postaw rodzicielskich (b).

W celu zweryfikowania tak postawionej hipotezy przyjęto wewnętrzny jej podział na część (a) i (b). Następnie przeprowadzono analizy rozłącznie do poszczególnych części. Dla weryfikacji (a) hipotezy 2 w jej brzmieniu: *Miejsce zamieszkania studentek (miasto/wieś) jest czynnikiem różnicującym poziom motywacji osiągnięć* przeprowadzono analizę porównawczą z wykorzystaniem testu istotności różnic t Studenta (większość zmiennych w podgrupach przyjmowała rozkłady normalne – w przypadku złamania założenia o normalności rozkładu dane spełniały założenie o homogeniczności wariancji).

Przeprowadzone analizy wykazały, że istnieją istotne różnice zależne od miejsca pochodzenia w zakresie elastyczności ($t(98) = 1,701$; $p = 0,092$). Osoby pochodzące ze wsi charakteryzują się niższą elastycznością ($M = 41,70$; $SD = 5,30$) niż osoby pochodzące z miasta ($M = 43,91$; $SD = 7,71$). Jest to zależność na poziomie tendencji statystycznej. Pod względem pozostałych zmiennych nie zaobserwowano istotnych różnic międzygrupowych. Hipoteza druga w tej części jej brzmienia nie została potwierdzona.

Aby sprawdzić, czy miejsce zamieszkania różnicuje związki między motywacją osiągnięć a percepcją postaw rodzicielskich (część b), przeprowadzono analizę korelacji r Pearsona w podziale na grupy.

Zaobserwowano istnienie szeregu różnic w korelacjach między motywacją osiągnięć a percepcją postaw rodzicielskich w zależności od grupy. Percepcja postawy akceptacji/odrzućenia matek wiąże się ujemnie z zapalem do nauki ($r = -0,509$; $p < 0,001$) oraz zaangażowaniem ($r = -0,317$; $p < 0,05$) jedynie w grupie osób mieszkających w mieście. W grupie osób mieszkających na wsi zmienne te nie mają ze sobą związku. Postrzeganie matki jako wymagającej ma ujemny związek z wysiłkiem kompensacyjnym w grupie osób z miasta ($r = -0,342$; $p < 0,01$). W grupie osób pochodzących

ze wsi postrzeganie tej postawy wiąże się dodatnio z satysfakcją z osiągnięć ($r = 0,397$; $p < 0,01$). Percepcja postawy autonomii matki w grupie osób ze wsi ma dodatni związek z poziomem dominacji ($r = 0,536$; $p < 0,001$) oraz z ogólnym poziomem motywacji osiągnięć ($r = 0,373$; $p < 0,05$), a w grupie osób z miasta zmienna ta wiąże się ujemnie z zapałem do nauki ($r = -0,315$; $p < 0,05$). W grupie osób zamieszkałych na terenach miejskich postrzeganie matki jako niekonsekwentnej ma dodatni związek z ukierunkowaniem na cel ($r = 0,269$; $p < 0,05$), wysiłkiem kompensacyjnym ($r = 0,375$; $p < 0,01$) oraz zaangażowaniem ($r = 0,413$; $p < 0,01$). Wśród osób zamieszkujących tereny wiejskie postrzeganie matki jako niekonsekwentnej ma z kolei ujemny związek z dbaniem o prestiż ($r = -0,315$; $p < 0,05$). Percepcja matki jako ochraniającej w grupie osób z miasta wiąże się dodatnio z zapałem do nauki ($r = 0,380$; $p < 0,01$), wysiłkiem kompensacyjnym ($r = 0,388$; $p < 0,01$), zaangażowaniem ($r = 0,440$; $p < 0,01$) i stanem flow ($r = 0,271$; $p < 0,05$). W grupie osób pochodzących ze wsi istnieją ujemne związki między percepcją matki jako ochraniającej a ukierunkowaniem na cel ($r = -0,341$; $p < 0,05$), satysfakcją z osiągnięć ($r = -0,407$; $p < 0,01$), internalizacją ($r = -0,305$; $p < 0,05$) oraz samokontrolą ($r = -0,343$; $p < 0,05$).

W przypadku korelacji między motywacją osiągnięć a percepcją postaw rodzicielskich ojców w grupach osób pochodzących z miasta i ze wsi dane wskazują na to, że miejsce zamieszkania różnicuje związki między motywacją osiągnięć a percepcją postaw rodzicielskich ojców. Percepcja postawy rodzicielskiej ojca akceptacja/odrzućenie ma ujemny związek z motywacją osiągnięć jedynie w grupie osób pochodzących z miasta w wymiarach: zapał do nauki ($r = -0,509$; $p < 0,001$) oraz zaangażowanie ($r = -0,317$; $p < 0,05$). Postrzeganie ojca jako wymagającego koreluje ujemnie z wysiłkiem kompensacyjnym w grupie osób mieszkających w mieście ($r = -0,342$; $p < 0,01$). W grupie osób zamieszkujących tereny wiejskie zmienna ta ma dodatni związek z poziomem satysfakcji z osiągnięć ($r = 0,397$; $p < 0,01$). Percepcja postawy ojca polegającej na autonomii w grupie osób pochodzących ze wsi koreluje dodatnio z dominacją ($r = 0,536$; $p < 0,001$) oraz ogólnym poziomem motywacji osiągnięć ($r = 0,373$; $p < 0,05$), a w grupie osób pochodzących z miasta – koreluje ujemnie z zapałem do nauki ($r = -0,315$; $p < 0,05$). Postrzeganie własnego ojca jako niekonsekwentnego w grupie osób zamieszkujących tereny miejskie ma dodatni związek z ukierunkowa-

niem na cel ($r = 0,269$; $p < 0,05$), wysiłkiem kompensacyjnym ($r = 0,375$; $p < 0,01$) oraz zaangażowaniem ($r = 0,413$; $p < 0,05$). W grupie osób zamieszkujących tereny wiejskie zmienna ta ma ujemny związek z dbaniem o prestiż ($r = -0,315$; $p < 0,05$). Postrzeżenie ojca w kategoriach ochraniań w grupie osób z miasta koreluje dodatnio z motywacją osiągnięć w wymiarach: zapał do nauki ($r = 0,380$; $p < 0,01$), wysiłek kompensacyjny ($r = 0,388$; $p < 0,01$), zaangażowanie ($r = 0,440$; $p < 0,01$) oraz flow ($r = 0,271$; $p < 0,05$). W grupie osób pochodzących ze wsi korelacje z motywacją osiągnięć mają charakter ujemny i dotyczą wymiarów: ukierunkowanie na cel ($r = -0,341$; $p < 0,05$), satysfakcja z osiągnięć ($r = -0,407$; $p < 0,01$), internalizacja ($r = -0,305$; $p < 0,05$) oraz samokontrola ($r = -0,343$; $p < 0,05$).

Omówienie wyników badań własnych

Przeprowadzone badania przyniosły szereg interesujących wniosków. Hipoteza zakładająca istnienie związków między motywacją osiągnięć a percepcją postaw rodzicielskich została potwierdzona, choć motywacja osiągnięć w większym stopniu wiąże się z postrzeganiem postaw rodzicielskich matek aniżeli ojców. Analizy wykazały, że osoby, które postrzegają swoje matki jako akceptujące ich takimi, jacy są, przejawiają niższy poziom zapału do nauki oraz gotowości do podejmowania wysiłku. Niska skłonność do angażowania się w różnorodne wysiłki cechuje także osoby, które postrzegają swoje matki jako osoby oczekujące posłuszeństwa, nietolerujące sprzeciwu oraz krytyki. Osoby, które swoje matki wspominają jako rozumiejące ich zmieniające się potrzeby rozwojowe i zapewniające swobodne warunki do rozwoju, są bardziej skoncentrowane na wyznaczonym sobie celu. Im bardziej studentki odczuwały, że ich matki traktowały dzieci zależnie od nastroju i samopoczucia lub nadmiernie ingerowały w ich życie i sprawy, tym chętniej podejmują większy wysiłek. Osoby postrzegające matki jako przesadnie się troszczące wykazują większą chęć do nauki, w mniejszym stopniu zaś mają poczucie sprawstwa i odpowiedzialności za swoje życie, łatwiej też rezygnują z wykonywania wyznaczonych zadań.

Kobiety, które swoich ojców postrzegają jako mających zbyt wysokie oczekiwania i wymagania, mają większą łatwość w osiąganiu stanu intensywnego poświęcenia się danym problemom, zwanego flow. Im bardziej studentki retrospektywnie określają swoich ojców jako wyrozumiałych, pozwalających

im na swobodny, zgodny z wiekiem rozwój, tym bardziej są one elastyczne w działaniach w nowych, nieznanych warunkach oraz gotowe do zmian. Osoby retrospektywnie postrzegające swoich ojców jako niekonsekwentnych, których zachowanie i stosunek do dzieci był zależny od samopoczucia, mają większe skłonności do dominowania oraz rywalizowania z innymi.

Kolejna z przyjętych hipotez, dotycząca różnic w zakresie motywacji osiągnięć u osób pochodzących z różnego typu miejscowości, zasadniczo nie została potwierdzona. Okazało się jedynie, że osoby mieszkające na wsi w nowych sytuacjach podejmują działania mniej elastycznie oraz są w mniejszym stopniu gotowe na zmiany w porównaniu do osób pochodzących z miasta. Nie zaobserwowano różnic międzygrupowych pod względem pozostałych wymiarów motywacji osiągnięć.

W badaniach własnych postawiono tę część hipotezy zakładającą, że związki między motywacją osiągnięć a percepcją postaw rodzicielskich wyglądają inaczej wśród osób pochodzących z miasta w porównaniu do osób, które mieszkają na wsi. Hipotezę tę udało się potwierdzić w znacznym jej zakresie.

Uzyskane wyniki sugerują, że jedynie u osób pochodzących z miasta zachodzi zależność polegająca na tym, że osoby postrzegające swoje matki jako bardziej akceptujące dziecko takim, jakie ono jest, przejawiają niższą chęć do nauki oraz gotowość do angażowania się i podejmowania wysiłku. Jedynie w tej grupie osoby, które retrospektywnie oceniają swoją matkę jako stawiającą nadmierne oczekiwania, mają tendencję do wkładania dużo wysiłku w pracę w obawie przed niepowodzeniem. W grupie osób pochodzących ze wsi osoby te przeżywają pozytywne stany uczuciowe związane z sukcesem. W grupie tej zachodzi ponadto zależność polegająca na tym, że im bardziej studentki retrospektywnie określają swoje matki jako traktujące je podmiotowo, pozwalające na różnego rodzaju eksperymenty i uczenie się na własnych błędach, a jednocześnie służące wsparciem, tym przejawiają one wyższą ogólną motywację osiągnięć, a zwłaszcza tendencję do dominowania nad innymi ludźmi. Wśród kobiet ze wsi postrzeganie matki jako dającej dziecku więcej autonomii wiąże się z niższym zapałem do nauki.

Znaczne różnice między grupami zaobserwowano w zakresie związków motywacji osiągnięć i postrzegania przez badane studentki matek jako osoby, których relacje z dziećmi były zależne od własnych nastrojów i samopoczucia.

cia. W grupie osób pochodzących z miasta takie postrzeżenie matki sprzyja większemu zorientowaniu na cel, wkładaniu więcej pracy w zadanie w celu uniknięcia porażki oraz podejmowaniu wysiłku. Wśród osób zamieszkujących tereny wiejskie taka ocena własnych matek kształtuje niższy stopień nasilenia orientacji na status.

Kolejnymi istotnymi różnicami, jakie zaobserwowano, były różnice między osobami z miasta i ze wsi pod względem związków motywacji osiągnięć z retrospektywną oceną matek jako przejawiających nadmierną troskę i opiekuńczość. Im bardziej postrzegają tak matkę osoby zamieszkujące tereny miejskie, tym większa jest ich chęć do nauki, tym więcej sił wkładają one w wykonanie pracy, aby uniknąć porażki, tym bardziej skłonne są do większego zaangażowania i tym łatwiej osiągną stan flow.

Jedynie w grupie kobiet mieszkających na wsi motywacja osiągnięć jest zależna od tego, czy badani postrzegają swoją matkę jako przesadnie opiekuńczą i nadmiernie troskliwą. Wśród osób tych wraz ze wzrostem takiego postrzegania własnej matki zmniejsza się poziom ukierunkowania na cel, radość z przeżywania sukcesów, wewnętrzne poczucie kontroli oraz stopień organizacji i wykonywania zadań.

Różnice między grupami zależnymi od miejsca zamieszkania zaobserwowano także w związkach motywacji osiągnięć z percepcją postaw rodzicielskich ojców. W grupie osób pochodzących z miasta im bardziej studentki retrospektywnie oceniają ojców jako bezwarunkowo akceptujących, tym niższy wykazują one zapał do nauki oraz gotowość do wysiłku i zaangażowania się. Wśród tych osób kobiety, które postrzegają swoich ojców jako stawiających przesadne, nierealne wymagania i oczekiwania, mają tendencję do wkładania mniej wysiłku w zadania w celu uniknięcia porażki. W grupie osób mieszkających na wsi spostrzeżenie ojca jako nadmiernie wymagającego jest związane z odczuwaniem większego zadowolenia z osiągniętych sukcesów. Wśród osób z tej grupy zachodzi zależność polegająca na tym, że wraz ze wzrostem postrzegania ojca jako bardziej wyrozumiałego, zostawiającego dziecku dużą dozę wolności i autonomii, wzrasta ogólna motywacja osiągnięć oraz potrzeba władzy i dominowania nad innymi ludźmi. W grupie osób mieszkających w mieście retrospektywna ocena ojca jako dającego dziecku rozumną swobodę wiąże się z mniejszym zapałem do nauki dorosłych studentek.

Kobiety pochodzące z miasta, które retrospektywnie oceniają, że stosunek ich ojców do nich był niestabilny, zależny od nastroju i samopoczucia, są bardziej skoncentrowane na celu, który chcą osiągnąć, są skłonne wkładać więcej wysiłku w pracę, szczególnie po to, aby przewencyjnie zapobiegać doświadczeniu porażki. Studentki, które tak postrzegają ojców, ale pochodzą ze wsi, mają tendencję do mniejszej orientacji na status i prestiż.

Wśród osób pochodzących z miasta występuje zależność polegająca na tym, że kobiety, które retrospektywnie oceniają swoich ojców jako przesadnie opiekuńczych i nadmiernie troskliwych, przejawiają większy zapał do nauki, mają tendencję do wkładania wiele wysiłku w realizowane zadania, zwłaszcza jeżeli mogą tym zapobiec niepowodzeniom. Kobiety te częściej również osiągają stan flow podczas pracy nad realizowanym zadaniem. Studentki, które postrzegają ojców jako nadmiernie ochraniających, ale pochodzą ze wsi, mają z kolei związek z niższym zorientowaniem na cel, mniej pozytywnym przeżywaniem sukcesów, mniejszym poczuciem sprawstwa i odpowiedzialności za własne życie oraz mniejszą samokontrolą w realizacji zadań.

Wszystkie założone w pracy hipotezy potwierdziły się. Okazało się, że retrospektywne oceny rodziców mają związek z poziomem motywacji osiągnięć studentek. Poziom motywacji osiągnięć jest nieznacznie różnicowany przez miejsce zamieszkania, które z kolei w znaczący sposób różnicuje związki między motywacją osiągnięć a percepcją postaw rodzicielskich.

Zakończenie

Podjmując prezentowane w artykule badania, za główny problem badawczy postawiono sobie sprawdzenie, czy nasilenie motywacji osiągnięć studentek jest związane z ich percepcją postaw rodzicielskich. Dodatkowo zostało sprawdzone, czy istnieje zależność między motywacją osiągnięć i percepcją postaw rodzicielskich a miejscem zamieszkania.

Analizując wyniki badań, okazało się, że pomiędzy motywacją osiągnięć a percepcją postaw rodzicielskich matek występują istotne zależności. Wysokim wynikiem w zakresie percepcji postawy akceptacji/odrzućenia matek odpowiadają niskie wyniki w zakresie zapału do nauki i zaangażowania. Postrzeganie matki jako wymagającej ma ujemny związek z zaangażowaniem. Wysokim wynikiem w zakresie percepcji postawy autonomii u matki odpowia-

dają wysokie wyniki w zakresie ukierunkowania na cel. Percepcja matki jako niekonsekwentnej wiąże się dodatnio z zaangażowaniem. Postrzeganie matki jako ochraniającej wiąże się wprost proporcjonalnie z zapalem do nauki i zaangażowaniem. Zmienna ta wiąże się ujemnie z internalizacją oraz wytrwałością.

Natomiast poziom motywacji osiągnięć w mniejszym stopniu związany jest z percepcją postaw rodzicielskich ojców niż matek, niemniej jednak zaobserwowano kilka istotnych związków. Percepcja ojców jako wymagających ma dodatni związek z osiąganiem stanu flow. Wysokim wynikiom w zakresie percepcji autonomii ojców odpowiadają wysokie wyniki badanych w zakresie elastyczności. Postrzeganie ojców jako niekonsekwentnych ma dodatni związek z dominacją oraz nastawieniem na rywalizację.

Przeprowadzone kolejne analizy statystyczne wykazały, że istnieją jedynie istotne różnice zależne od miejsca pochodzenia w zakresie elastyczności. Osoby pochodzące ze wsi charakteryzują się niższą elastycznością niż osoby pochodzące z miasta. Jest to zależność na poziomie tendencji statystycznej. Pod względem pozostałych zmiennych nie zaobserwowano istotnych różnic międzygrupowych.

Zaś w związku z weryfikacją hipotezy mówiącej o specyfice powiązań pomiędzy motywacją osiągnięć a percepcją postaw rodzicielskich z uwzględnieniem miejsca zamieszkania badanych studentek zaobserwowano istnienie szeregu różnic we wspomnianych korelacjach. Percepcja postawy akceptacji/odrzucenia matek wiąże się ujemnie z zapalem do nauki oraz zaangażowaniem jedynie w grupie osób mieszkających w mieście. W grupie osób mieszkających na wsi zmienne te nie mają ze sobą związku. Postrzeganie matki jako wymagającej ma ujemny związek z wysiłkiem kompensacyjnym w grupie osób z miasta. W grupie osób pochodzących ze wsi postrzeganie tej postawy wiąże się dodatnio z satysfakcją z osiągnięć. Percepcja postawy autonomii matki w grupie osób ze wsi ma dodatni związek z poziomem dominacji oraz z ogólnym poziomem motywacji osiągnięć, a w grupie osób z miasta zmienna ta wiąże się ujemnie z zapalem do nauki. W grupie osób zamieszkałych na terenach miejskich postrzeganie matki jako niekonsekwentnej ma dodatni związek z ukierunkowaniem na cel, wysiłkiem kompensacyjnym oraz zaangażowaniem. Wśród osób zamieszkujących tereny wiejskie postrzeganie matki jako niekonsekwentnej ma z kolei ujemny związek z dbaniem o prestiż. Percepcja matki jako ochraniającej w grupie osób

z miasta wiąże się dodatnio z zapalem do nauki, wysiłkiem kompensacyjnym, zaangażowaniem i stanem flow. W grupie osób pochodzących ze wsi istnieją ujemne związki między percepcją matki jako ochraniającej a ukierunkowaniem na cel, satysfakcją z osiągnięć, internalizacją oraz samokontrolą.

Reasumując, można stwierdzić, iż retrospektywne oceny postaw rodziców mają związek z poziomem motywacji osiągnięć u badanych studentek. Większe znaczenie mają tu postawy matek. Wśród analizowanych postaw autonomia wydaje się najbardziej pozytywnie rzutować na późniejsze nastawienie na cel u dorosłych dzieci i ich mobilizację w jego osiągnięciu. Nadmierne ochranianie i nadopiekuńczość matki przynoszą w tym względzie odwrotne skutki. Poziom motywacji osiągnięć jest nieznacznie różnicowany przez miejsce zamieszkania, które z kolei w znaczący sposób różnicuje specyfikę związków między motywacją osiągnięć a percepcją postaw rodzicielskich. W środowisku miejskim nadmierne ochranianie i przejawy nadopiekuńczości u obojga rodziców sprzyjają większej życiowej mobilizacji u badanych studentek, co zupełnie odwrotnie ujawnia się u osób mieszkających na wsi. Dla studentek pochodzących ze środowiska wiejskiego istotnie mobilizującymi czynnikami jest postawa autonomii u obojga rodziców. Ciekawy jest również związek wyższego poziomu motywacji do osiągnięć z silniejszą tendencją do postrzegania własnych rodziców jako wymagających, a dotyczy to zwłaszcza ojca.

Bibliografia

- Dyczewski L. (1994), *Rodzina, społeczeństwo, państwo*, Wydawnictwo TN KUL, Lublin.
- Fromm E. (1992), *O sztuce miłości*, Wydawnictwo Sagittarius, Warszawa.
- Gerstman S. (1982), *Psychologiczne podstawy oddziaływań wychowawczych*, NK, Warszawa.
- Głaz S., Grzeszek K., Wiśniewska I. (1996), *Rodzina. Biologiczne i psychologiczne podstawy jej funkcjonowania*, Wydawnictwo WAM, Kraków.
- Iskra J. (2010), *Psychologiczna struktura doświadczenia aktualizacji siebie. Empiryczne badania studentów*. W: H. Wrona-Polańska, M. Ledzińska, G. Rudkowska (red.), *W kręgu aksjologii i psychologii*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków, s. 123–133.
- Jacher W. (1975), *Zagadnienia integracji systemu społecznego*, WSiP, Warszawa.

- Kawula S., Brągiel J., Janke A. (2012), *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Kowalski S. (1979), *Socjologia wychowania w zarysie*, PWN, Warszawa.
- Łukasiewicz J. (2013), *System wartości i samoocena u osób osadzonych*. W: W.P. Poleszak (red.), *Oblicza uzależnień: terapia jako przywracanie wolności*, Wydawnictwo Naukowe Innovatio Press, Lublin, s. 53–76.
- Obuchowski K., Puszczewicz B. (1990), *Sens życia*, PWN, Warszawa.
- Oleś P. (2008), *Wprowadzenie do psychologii osobowości*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Oleś P. (2011), *Psychologia człowieka dorosłego*, PWN, Warszawa.
- Pawelec M. (2012), *Rola pozytywnej dyscypliny w środowisku rodzinnym w psychoprophylaktyce agresywnych zachowań dzieci*. W: M. Chuchra, J. Jęczeń (red.), *Przemoc w małżeństwie i rodzinie*, Wydawnictwo KUL, Lublin, s. 165–174.
- Popielski K. (1994), *Noetyczny wymiar osobowości*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin.
- Rostowska T. (1995), *Transmisje międzypokoleniowe w rodzinie w zakresie wybranych wymiarów osobowości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Rostowski J., *Dezintegracja więzi rodzinnej oraz innych związków interpersonalnych a poczucie osamotnienia jednostki*, „Roczniki Socjologii Rodziny”, I, 1989, s. 191–207.
- Rostowski, J., Rostowska T. (2005), *Małżeństwo – wczoraj, dzisiaj i jutro – w perspektywie psychologicznej*. W: M. Płopa (red.), *Człowiek u progu trzeciego tysiąclecia. Zagrożenia i wyzwania*, Wydawnictwo Elbląskiej Uczelni Humanistyczno-Ekonomicznej, Elbląg, s. 229–242.
- Rutter M., *Parent-child separation, psychological effect on the children*, „Journal of Child Psychology and Psychiatry”, nr 12, 1971.
- Spionek H. (1973), *Zaburzenia rozwoju uczniów a niepowodzenia szkolne*, PWN, Warszawa.
- Szafranek J., Szafranek K., Gronek E., Krąpiec A., *Rola środowiska rodzinnego w nieprawidłowym kształtowaniu osobowości dzieci i młodzieży z organicznymi zmianami mózgu*, „Problemy Rodziny”, nr 3, 1977, s. 28.
- Tyszkowa M. (1980), *Samoocena i samoakceptacja jako struktury regulacyjne*, Oświata i Wychowanie: NURT.
- Ziemska M. (2010), *Postawy rodzicielskie*, Wydawnictwo Wiedza Powszechna, Warszawa.